

да наложи. Това нито бѣше вече психологически възможно, нито съвпаднаше съ политиката на Русия, съ задачата на арбитѣра, както той я разбираше. То бѣше и англо-френското схващане на въпроса.

Следъ като България се спусна толкова на изтокъ и следъ като тя допусна да се окупира отъ съюзницитѣ македоно-тракийската областъ, на кото претендираше, Русия щѣше да търси едно по примирително решение, за да се излѣзе отъ изключителното, затрѣнено положение. Формалната страна и етнографията не занимаваха арбитѣра. Този е не само духа, но и текста — ако може да се състави единъ текстъ отъ всички руски ноти и съвети. Той е билъ така схванатъ и отъ м-ръ Даневъ, който продължаваше своята писменна енергична война. За него рускиятъ канцлеръ и рускиятъ императоръ бѣха жертвували една частъ отъ българска Македония. Жертвувалъ ли я бѣше въ себе си и д-ръ Даневъ, това, именно, не можеше положително да се каже. Незаминаването на д-ръ Даневъ показва само, че и тука нашата политика закѣснѣ, както при Чаталджа. Ако м-ръ Даневъ бѣше, наистина, убеденъ, че Сърбия е съгласна да изпълни договора, а Русия ще сѣди споредъ него или че тя ще се дезинтересира отъ Гърция, както той желаше, нашиятъ м-ръ председател отдавна, преди държавното и военно безумие, щѣше да се разхожда по хладнитѣ брѣгове на Нева.

М-ръ Даневъ не е ималъ ясна представа за това, което трѣбва да се върши и за това, което може да се постигне. Блестящитѣ успѣхи отъ войната го заслѣпиха съ внезапно поставенитѣ въпроси. Ако всѣки отъ тия въпроси се разглеждаше естествено и просто, безъ да се свързва той непременно съ общата мирова политика — разрешението не би било непреодолимо. Русия не ни допуска на Родосто. Спираме на Еносъ и не спекулираме съ мондиални фантазии, — какво, ако България заплаши, че ще засѣгне съ исканията си рускитѣ интереси, по-лесно ще разреши своята голѣма задача¹⁾. Създаде се Албания, — Сърбия бѣше отхвърлена отъ западъ, отъ Адриатика. Напраздни сѣ усилията да ѝ осигуримъ това море. Но понеже тази държава ни е нужна, за да постигнемъ целъ по-голѣма, бърже — безъ озѣртане въ страни, трѣбваше да я спечелимъ и се приспособимъ съ новото положение. Така нѣмаше да изникне въ такава застрашителна форма грѣцкиятъ въпросъ, а ромънскиятъ щѣше да бѣде отъ второстепенно значение.

Но вмѣсто да се вземе всѣки фактъ, като такъвъ — естественъ и простъ — безъ да летимъ по мжгливитѣ надежди, съ които ни хранѣха нѣкои държави, вмѣсто да разрешаваме всѣки въпросъ при огледъ на неговата връзка съ останалитѣ съюзнически въпроси, — ние го пренасяхме всѣкога въ международнитѣ конюнктуре. Тогава настѣпваха догадки и широки построения — какъ можемъ да раздвижимъ всичкитѣ външни сили и да ги поставимъ въ изключителна служба на нашитѣ интереси.

Срѣбскиятъ въпросъ роди грѣцкия, а може би — и обратно. Но безъ двата въпроса, ромънскиятъ — не би взелъ такава остра форма. Ромъния иска земя и е увѣрена, че ако ѝ не дадемъ, тя ще я добие съвмѣстно съ недоволнитѣ съседи.

¹⁾ При новата, евентуална офанзива да се съобщи на Русия, че нашето обществено мнение ще иска не само да влѣземъ въ Цариградъ, но и да премѣстимъ нашата граница много по на изтокъ отъ Мидия; въ всѣки случай ще искаме изходъ на Мраморно море. (Тел. на д-ръ Даневъ отъ 7. XI вх. № 4597 до м-ръ Гешовъ). А това значи: понеже сме предъ единъ заплетенъ въпросъ, мира съ Турция, политично е да повдигнемъ още нѣколко нови, по заплетени проблеми; да разстроимъ отношенията си съ всички. „По оправдано ще бѣде да се подига сложния въпросъ за проливитѣ. Едно евентуално съвмѣстно съ Гърция атакуване на Дарданелитѣ ще въздействува на руситѣ да ускорятъ сключването на мира“. (Телегр. отъ 27 февруарий отъ д-ръ Даневъ до м-ръ председателя; диплом. документ. т. I, стр. 317).

Играта съ рускитѣ източни интереси — които сме могли сериозно да застрашимъ, ако не бѣде уважено нѣкое наше искание — съставляваше едно отъ срѣдствата на нашата дипломатия презъ войната. Това срѣдство се използваше твърдо често и най-после, като загуби всѣкакъвъ ефектъ, допринесе доста много за влошаването на положението ни при междусъюзническата криза. За Русия и за останалитѣ държави настѣпиха моменти, когато почнаха да даватъ особено значение на нѣкои лекомислени наши волнодумства, ненаправили по-рано никакво впечатление.